

Septimum Preceptum

illud gallath. vi. Alter alterius
onea portate. **U**ltimum est oratio
per quam poscimus auxilium a deo
Vn vsus. **C**onsule castigare re-
mitte. **S**ola. **S**er. **O**ra. **E**t sibi con-
sule optinetur doctrina a consili-
um. **Q**ueitur autem utrum elemosine
spirituales sint meliores quam corporales
scilicet. **T**ho. ibidem simpliciter lo-
quendo quod sic. **P**rimo ex parte do-
mini quod illud quod exhibitur est no-
bilius scilicet donum spirituale quod prece-
minet corporali. **S**ecundo ratione eius
cui subuenitur. quod spiritus nobili-
or est corpore. **V**n sicut homo sibi ipsi
magis dicit providere quantum ad spi-
ritum quam quantum ad corpus. ita est
primo quem dicit tanquam seipsum dili-
gere. **T**ercio quantum ad ipsos
actus per quos et quibus subuenitur pro-
prio quod actus spirituales sunt meliores
corporalibus que sunt quod modo hu-
iles. **E**x quibus patet quod ditiores
sunt predicatores et doctores sacra-
scripturam ex passione propter deum
pure et quibus aurum et argentum dicitur
quod de spiritualibus operibus melius plura
facere possunt quam plus merentur ta-
les nobiles euangelici canes ul-
tra lazari. id est precoribus sanando
quam dives epulo mereri poterat
micas dando. **E**t e converso plus
peccat abscondens talentum domini scilicet
verbum dei. quam dives negans micas
temporalis substantie. **V**n **e**zechielis
iii. **S**anguinem eius vicem peccatoris
de manu tua requiram

Capitulum Tertium

Quoniam ergo medici visitant infir-
mos. a advocati defendunt pu-
illos. et doctores legum docent
iscios. quibus non sit peccatum: tamen non
est elemosina si sit propter lucrum
quod non sit ex passione et pro-
pter deum. **S**i autem gratis hoc
facerent. et propter deum. elemosina
esset non spiritualis. sed corpo-
ralis. quia ille scientie lucrati-
ve sunt principaliter propter in-
digencias corporales suppleendas
possent tamen spirituales elemo-
sine comparari corporalibus sicut a-
liquo particulari casu. et tunc prefer-
ri corporalis spirituali. puta magis
pascere est fame moriens quam pro
eo orare. **S**ic etiam sicut per
Melius est indigentem ditari quam per
quibus hoc simpliciter sit melius.
Querit etiam quomodo ele sint dande
ut fructuose detur. **R**espondeo primo sunt ex
caitate dande. **i. cor. 13.** **S**i distri-
buero in cibos pauperum omnes facul-
tates meas. caritatem autem non ha-
beam nihil mihi prodest. scilicet ad eumle primum
in celo licet alii multipliciter proficiat. **S**e-
cundo dande sunt ex bona intentione non
propter inanem gloriam. sicut tanquam deo. quod
quod vni ex minimis christi fit christus fit.
Math. xxv. vn math. vi. **Q**uoniam
facis elam. nesciat sinistra tua. id est ma-
nis gloria quod faciat dextera tua. id est
re a intentione non invidiatur per sin-
istra intentionem. **T**ercio ut ordiate
fiat. primo tibi. secundo proximis.
tercio alienis. **Cap. iiii.**

De furto pprie dco qd
directe cotrariatur p
cepto septio. tria pn
cipaliter videda sut. Prio vbi
expresse committatur furtu vel
rapina et quot modis. Secdo
vbi talia committantur vlate.
a Tercio quo i reb; iuetis. **Q**u
tum ad primu diffinit Rap. et
vl. in tracta. iii. furtu qd est co
tractaco rei aliene. mobil' cor
pals. fraudulosa inuito dno
lucrifatiēdi gra. vel ipi rei vel
etiam vsus eius possessionisue
Dicit pmo otrectaco qz sine
ea non e furtu. pprie. lic; inter
ueiat vlutas. vrbu. vel scrip
tum. Alias si occupat qz res
alienas illicite et sine cotrecta
coe est trasgressoz alteris pre
cepti. sc; non occupas rem p
ximi tui. Dicit rei aliene qz no
omittitur furtu i re plenissime
ppria. Plenissime dico. qz si ali
us h; i re illa ius. puta credi
toz cui res e pignoi obligata
ut comodataz id est ille cui e
aliqd comodatu. vel soti? vel
filiis plona alia et dñs furtie
furripies alicui tali plone. fur
tu omittit. Dicit mobil' corpa
lis qz i reb; immobilib; vel in
corpals; ut sut actioes et hui
tutis furtu no omittitur qz ta
lia no pnt otrectai ppt sui im
me fitate et icorpeitatem Dicit
tur fraudulosa. qz si aliqs cre

debat re ee sua et credebatur sibi
licere re sua furripe. no comit
tit furtu lic; alias teatur resti
tue si no fuit sua et idō si crede
bat se faceze dno vlēte: no fa
cit furtu. qz no facit colu. **D**i
uito dno. qz si credebatur dnm
pmilluz et sbest iusta ca crede
di. no tenetur. **S**i vtro no sb
est causa. quare debebat crede
re. de hoc tenetur. **E**t si dñs in
uitus. etia; si videat re aufezri
qzuis non cotradicat. **S**i autē
putat faceze. inuito dno. et tñ
dñs vult. **F**urtum quod e facit
qz tum ad intencōnem. et mōz
lit peccat. h; non tenetur ad re
stitutōem nec dñs pot petere.
obstāte sibi sua voluntate. **D**i
lucrifatiēdi gra. **Q**uia si quis
alienā ancillā vel meretricem
rapueit. vel celauit. no causa
lucrifatiēdi. h; causa libidinis
exercende: no comittit furtum
lic; alias gūit pecc; . **D**icitur
ipi rei vel vsus ei? possessionis
ue. **Q**uia no solū comittit furtu
qz rei dñum vult lucrifacere
sic furtue. h; etia qz vsu vel pos
sessionē rei. **A**ddit thō. 2. 2. q.
lxvi. qz sicut furtu comittitur
in occulta accepcoe rei aliene
Ita et i occulta detēcoe iniusta
Est aut tā furtum qz rapia b
ut doc; thō. vbi pus peccatum
mōzle. qz con dñm pceptū. ut
patuit supra. et cotra iustitiam

Septimūm **P**receptū

qua vnicuique reddendum est
quod suū est. Et cōn caritate; de
diligendo proximum. quia rapina
et furto humana societates p̄i;
et tam furtū q̄ rapina aggr̄ua
tur. ex circūstantiis loci tēpis
et persone et similib⁹. ut si rem
sacra in loco sacro aufert tunc
est sacrilegium aut alia speci
es. Aut si debito tpe oracōi au
fert alienā rem. Si etiā persōa
damnificata pauper fuerit in
se vel in suo statu aut in suis hē
dibus ex hoc gr̄ue damnū pa
cia tur. **Q**uod quereres est ne
peccm mortale si quis alteri fu
retur acūm vel pēnam ad scri
bendum. vel talem puā rem s̄.
s̄m thō. vbi prius. q̄ in talib⁹
rebus minimis hō cui aufertur
res nō reputat sibi dānū infer
ri. et ille qui accipit p̄t p̄sumē
hoc nō esse cōn ei⁹ v̄lūtate cu
ius res ē. et si ess̄ p̄ns ip̄e non
dissentir; ergo si q̄s h̄mōi res
furtiē id ē alio nesciēte accipit
p̄t excusari a peccō mōrle. Si
autē h̄at aīm furandī et alteri in
ferēdi dānū: p̄t in talibus
minimis eē peccm mōrle sic et i
sola v̄lūtate furandī est mōrle
Vbi etiā extrinsec⁹ nullū nocu
mētū inferitur. **Q**uod ex q̄b; pat;
q̄ multis modis cōn septimū
mādatum peccat hōies. **P**riō
quādo quis rem alienā iniuste
aufert alteri: ignorante illo cu

Capitulū **Q**uartū

ius ē. et eo iniusto. sic q̄ si hoc
cognoscer;: sibi displicer; . Et
non solū oītra hoc septimū p̄ce
ptum peccat. s; etiā tenetur re
stituē iniuste ablatum. **S**e
cūdo seq̄tur s̄m thō. q̄ q̄ rem
suam apud aliū iniuste detētā
occulte recipir;: peccat; q̄dem
furtim auferēdo. non quia gr̄
uat illū qui detin;: nec tenetur
ad restituēdū aliquid vel ad
recōp̄sandū. **S**ed peccat oītra
cōmunē iustitiā. dum ipse vsuz
pat sue rei iudicium. iuris ordi
ne p̄termisso. Et ideo tenetur
deo satisfacere et dare operam
ut si inde ortum fuit scandalū
proximorum q̄ illud sedetur.
Sed p̄. **A**ureoli q̄d lib. iij. q.
xxi. dicit q̄ hoc op̄inio videtur
habere veritatem in casu i quo
persona priuata potest per iū
dicem siue p̄sonam cōmunem
satis de facili recupaē rem suā;
Sed in casu vbi talis p̄ iudicē
non posset rem suam recupare
hōno modo. vel q̄ iudex non ē
p̄ns. q̄ factum ad eius notici
am peruenire non potest. **A**ut
quia iudex non audet inquirē
vel ille cuius res detinetur nō
audet aliū accusaē vel alio mō
confimili. In tali casu vnusquis
q̄ sit quasi minister iudicis.
et executor legis. Ita q̄ rem su
am vel equiualens accipere po
test. nec peccat i re accepta nec

in modo accipiēdi. Ite ille. Et
 pbat p **Aug.** in epistola ad
 macedonū 7 p racōez. Eādem
 opimōnē p. pa. recitat nec eā
 improbat. Tercō peccat cōtra
 septimū pceptū q̄ p̄ximo suo
 nec in se nec in re sua eam nō q̄
 de m sibi vsurpando a retinēdo
 si huc occulte siue manifeste de
 struēdo 7 corrupēdo. ut qui cō
 burit alteri domū interficit ai
 malia. aut destruit agrū eius 7
 similia vastat. Quāuis eī nihil
 de illa re apud eum maneat tñ
 qz p̄ximum iuste dānificat
 peccat contra hoc pceptum. a
 tenetur dānnum recōpēnsāē
Quto peccat cōn hoc pceptū
 qui hmoi dānnum p̄ximo in
 iuste illatum sibi non recōpē
 sat q̄tum p̄t. qd̄ vtiqz tenet
 nisi alter qui dānificatus est
 sibi illud volūtariē remittat a
 ab eo habeat volūtariam dila
 cōem. aut impossibilitatem re
 stituendi vel similit̄ excusacōez
 licitā. Ex quo p̄t; respōsio ad
 q̄sdam alios casus. **Un** q̄
 si aliquis accipit equū v̄l aliā
 rem accomodatā vsqz ad cer
 tum locum. 7 ip̄e vlt̄r illū locū
 pcedat cū illa re. **h. fm Ray.**
 qz furtum cōmittit nisi in casu
 quādo sc̄z credebat dominū nō
 fore inuitū si sc̄z. **Ali** qz si ali
 quis rē sibi ad vtēdum cōces
 sam aliq̄ modo dāuit. **h. Ray.** qz

furtum vtiqz cōmittit. qz non
 erat ei cōcessa ad vsū istū. **Alius**
 casus vtz creditor cōmittit fur
 tum si pignore sibi obligato
 vtatur. **h. Ray.** qz sic. In hoc au
 tem casu 7 similibz. sc̄z cum fur
 tum cōmittitur in vsu rei: tene
 tur fur ad estimacōnem vsus
 rei. etiā re ip̄a domiō restituta
 fm **Ray.** 7 hosti. **Qu**to pec
 cat cōtra hoc pceptum qui vine
 am. agrū. ortum. a qd̄cumqz
 aliud sue cultue cōmissum in fi
 delit̄ a fallaciē colit. a p hoc p
 ximum suum dānificat. a tene
 tur ad dānnum restitucōem. **Idē**
 intelligendum puto de quoli
 bet infideli 7 fraudulēto labōā
 tore sc̄z carpentatoze. muatoze
 p̄ximū dānificatē iuste. **Sex**
 to peccat qui r̄minos a groz
 suozum. vineaz. ortoz. prato
 rum. vel similitū possessiōnū sciē
 ter dilatat in dānnum p̄ximi
 sui. p hoc aliqd̄ sibi de sua pos
 sessiōe auferēdo. a tenetur ad
 restitucōem. non solū ablati s̄
 etiā fructuū quos inde p̄cepit
 7 quos p̄cepiss̄ domin⁹ rei si
 eā possediss̄ deductistñ exp̄f
 factis pro fructibz q̄rēdis. cō
 gregādis. 7 oseruādis. **Dep**
 tio peccat iudex q̄ ex cupidita
 te. timore. odio. amore. a ex q̄cū
 qz alia cā sciēter male iudicat
 a sentēciat i dānnum p̄ximi sui
 Et fm **Ray.** tenetur illi quē sic

Septimū Preceptum

iniuste lesit ad oē interesse. Si
 militer intelligendū est de illo q̄
 licet sit ignar⁹ a ad talem cau
 sam indicandam insufficientes. ta
 men p̄sumt eā iudicare sine cō
 filio aliorū magis pitorum q̄
 sufficientes reputaa sūt. Et sic
 ottingit eū p̄ ignorantiam iniu
 ste iudicare a p̄ximū damni
 care. peccat enim talis contra hoc
 p̄ceptum iniuste iudicādo. 7 p̄
 hoc ledēdo p̄ximū a in foro cō
 scientie tenetur leso ad restitu
 tionem. Eodem modo dicēdū
 est de illo qui sufficientes fuit ad
 iudicādū. si neglexerit adhibere
 diligentia debitā quia nō stu
 duit 7 vidit q̄ studere a videre
 debuit a sic ex sua negligētia
 male iudicavit in p̄ximū lesioe;
 b **¶** Octavo peccat aduocatus
 aut pcurator qui scientē defen
 dit causa; iniustā ut dicit **tho.**
2.2. q. lxxij. q̄ iniustū est a illi
 citum scientē alicui copari ad
 malū fatēdum. siue cōsulēdo si
 ue adiuuādo siue qualicūq; cō
 sultiendo. Vñ **Ro. i.** digni sūt
 morte nō solum qui faciūt sed
 etiā illi qui cōsentiūt facientib;
 Tenetur etiā ad restitutione;
 ei⁹ damni qd̄ cōn iustitiā p̄ ei⁹
 auxiliū alterā ps incurrit. Si ve
 ro i principio credidit causā fo
 re iustam. 7 in p̄cessu appar; si
 bi iniusta: debet causam dehere
 re sine aduersarij damno ut di

Capitulum Quartū

cit **tho.** vbi p̄m⁹. Nono peccat
 aduocatus aut pcurator. si p̄ti
 aduersē causā bonā aufert a eā
 cōruat. aut damnicat in expē
 sis. Aut impedit in execuōe iu
 stitie. in hoc q̄ petit dilaciones
 sup̄fluas. aut producit scientē
 falsa instrumenta. aut falsos a
 corruptos testes. Aut iudicat
 fm̄ falsas leges a quascūq; fal
 sas prohibicōnes. Et fm̄ **Ray.**
 tenetur parti adūse quā sic ini
 iuste lesit ad restitū cōe; omniū
 que p̄ eius patrociniū iniustū
 amisit. **¶** Decimo peccant q̄ cō
 sus a tallias cōsuctas 7 tholo
 nia velt galia vngeltas. 7 simi
 lia iuste instituta. aut ab anti
 q̄ cōsuetudie cui⁹ cōm̄ iū nō est
 in memoria introducta nō sol
 uūt si i toto vel i pte dñis frau
 dulentē s̄trahūt. a tenēt ad
 restituōe;. Vñ d̄cō q̄ pleba
 no a alijs s̄trahūt aut eorum
 eccl̄is debita. ut q̄ nō soluūt de
 cimas fidelit. aut oblatōes cō
 suctas aut alia huiusmodi. 7 te
 nētur ad restituōe;. Duodecimo
 familia famule qui bona dño
 rū aut dominarum infideliter
 dispensant alijs. aut sibi ipsi
 iniustis dñis appropriādo aut
 q̄ nimis late in p̄prios vsus ta
 lia assumūt. vel etiā qui de bonis
 dñoz suoz ipsi iniustis cleōsi
 nas faciūt cōn sup̄ius tradita.
¶ Tercōdecimo mulieres que k

Septimum Preceptum

bona viroz suoz furantur. a
 ea maritis nescientib9 aut nolē
 tibus nimis sumptuose consumūt
 in vsus proprios vel etiā de ipsis
 bonis viroz suoz elemofinas
 faciūt cōn eoz expōsa; p̄hibi
 cōnem. a cōtra ea que sup̄ de
 elemofina tacta sūt. Quarto
 decimo peccāt mulieres adulte
 rates q̄ filios illegittimos nut̄
 unt s̄b expensib9 eoz q̄ putātur
 p̄res taliū filioz. a non sūt.
 7 sic faciunt filios suos illegit
 timos succedere ad hereditatē
 legitimoz q̄ tñ soli ius habēt
 in paternis bonis. Talis enim
 mulier talit̄ puat legitimos
 vel mairū in bonis ad utz qz l̄
 alterz p̄tinentib9. Quinto deci
 mo testamētariū qui elemofi
 nas aut alia legata non assignat
 quib9 ex testamēto assignanda
 sūt. scz qui sibi retinet
 aut p̄pria volūtate alijs donat
 q̄ illis quib9 noiatim p̄ testa
 torem ordinata fuerūt. p̄ hoc
 enī iniuste dānificant p̄ximū
 in re sibi debita. 7 tenētur ad
 restituōez ei. **Sexto decimo**
 peccat cōn septimū p̄ceptū ec̄.
 q̄ rapinā omisit. vicz rē alienā
 iniuste auferēdo alteri vi vel vi
 olētia alio cui9 res ē sciēte 7 i
 iurto. Et tenetur talis vlt̄ r̄sti
 tuere qd̄ alteri sic abstulit. etiā
 dānū recōpensare qd̄ iniuste
 intulit. Et illud est generale in

Capitulum Quartū

omnib9 iniustis dānificato
 rib9. Et nōnter dictū est qui
 iniuste. qz si fieret auctoritate
 iudicis iuste iudicantis. talis
 occulta a manifesta receptio
 nec furtū forz nec rapia. qz nō
 iniusta. Sicut a filij israel dō
 iubēte egyptozum bona licite
 receperunt. Verūtñ si talis in
 publica auctoritate posit9 au
 ferrz alteri res p̄ violētiaz iniu
 ste talis peccat; 7 omittet; ra
 pinā a teneretur ad restituō
 nē. Sic etiā nec furtū omittit
 nec rapinā qui aufert furioso
 occulte gladiū ne occidat nō
 iniuste. qz non in alteri9 nocu
 mentum. **Decimo septimo**
 peccant dñi qui a s̄bditis suis
 p̄ iniustas tallias aut exa ctio
 nes indebitas sup̄fluas incon
 fueras subditos suos grauāt
 7 ab eis p̄fata exigūt. Sūt tñ
 aliq̄ casus s̄m **Rap.** 7 **hostien.**
 in quib9 licitum est dñis vlt̄
 censū debitū aliq̄d subsidium
 moderatū exigere. Prim9 ē p̄
 defensione patrie. ut cum p̄ria
 iniuste ab hostib9 inuaditur
 tunc enim s̄bditi non solū te
 nentur suas res imp̄tiri; s; etiā
 tenētur corporaliter a totaliter
 iuuare a laborare. Sec9 si do
 min9 vult ire in exercitum idi
 ctū ab eccl̄a vel p̄ncipe cōtra
 hereticos vel paganos nec
 sufficit ad expensas potest a

subditis petere sibi dicitur Tertius si in bello ex pacto suo iusto fuerit captus ab hostibus. et non sufficit se redimere absque dano graui. Quartus si debeat filiam maritare. aut filium de sponsare. Et si aliqua alia causa similis emerget. de quibus vide latus in summis. potest licite a subditis petere auxiliu[m] sed moderatu[m]. Si vero dominus extrinsecus tales et similes rationabiles causas ultra consuetum exigere velit: teneretur ad restituendum sibi sicut Ray. et alios Decimo octauo peccat interdum qui in contractu conductiois mercenariu[m] de pretio suo non statim soluendo damnificat. Non dicit alex. de halis in summa. talis tenetur restituere damnum. et etiam tantum quantum mercenario nocuit. Unde leuiti. xix. non morabitur opus mercenarij tui apud te usque mane id est operis merces. Et ecci. xx. xiiij. Qui defraudat mercedem mercenarij et qui effundit sanguinem fratres sunt. Et Jac. v. dicitur diuitibus. Ecce merces operariorum vestrorum que fraudata est a vobis clamat. et clamor eorum in aures domini sabaoth intronit. Potest autem ille cui pretium solui deberet multipliciter damnificari non solutus. Aut quia tantum tenetur eadem nocte soluere. Aut alimonia. et alia necessaria emergere vel principio obnoxium fieri au

aliud homini incutere propter carentiam sibi debite mercedis.

Decimonono peccat qui defraudant dominos aut ciuitates in steuris licite impositis ymo interdum illicite per tyrannos extortis: Exempli gratia dominus alicuius ciuitatis sibi subdite imponit ei aliquam exactionem iniustam si rectoris dicte communitatis pro se et communitate ut maius malum euentum promittunt eidem domino quamdam pecunie summam. et statuunt quendam modum recipiendi siue colligendi dictam pecuniam a singulis de illa communitate. imponendo cuiuslibet certam pecuniam soluendam: sicut in multitudinem bonorum suorum. vel aliter posito etiam quod aliquis ciuium dictam summam pecunie vel simul vel per partes promittens soluendo dicto modo recipiat ad firmam pecuniam impositam communitati dicto modo colligendam. de modo posito quod aliquis de dicta communitate existimantes homini exactionem iniustam. et ideo non soluendam nisi per violentiam et coactionem aliquam pecunie summam eis impositam clamor vel occulte retineant. Querit ergo gregorius quodlibet. vij. q. xv. Verum sic retinentes illud quod est impositum consisteneatur illud restituere et hoc illi qui recipit dictam collectam ad firmam. Respondit debitum est ut unusquisque tanquam pars tribuat

Septimum Preceptum

ad omne bonū cōsuand suā
pōtionem. **S**icut etiā quisqz
p salute ppria tenetur dare ti
rāno bō exteiora vl' p dēre pl'
q̄ pmittat se perimī ab eod. **E**t
bñ stāt simul in pposito casu ⁊
in alio q̄ aliqd iniuste ab ali
quo recipitur. a tñ iuste pōt
ab alijs exigi. ut si dñs a tiran
no capitur. si captus sine sub
ditoz tomis redimī nō pōt. ⁊
tñ tyrannus iniuste pzeiū reci
pit. ⁊ restituere tenetur. ⁊ s̄b
diti bñ fatiūt dñm liberando.
Sic ē in pposito. vbi oēs de
cōmūitate sūt sicut vnum cor
p⁹ ⁊ rectōres omūitatis qñ rō
nabilit s̄bditis aliquid solue
dū imponūt tenētuz soluere.
alias cōmūitatē defraudant.
p **V**icesimo peccāt q̄ sciēter
tradunt hoibz malas pecunias
vel alias res p hois. post q̄ ab
alijs sic ad ipōs puenerūt. ta
les ei nec dant p̄ciū iustū nec
fideliter agūt. nec bñ intēdūt.
s̄ hoc quo ad pecuniā p̄cipue
intelligendū est. qñ datur pecu
nia que est falsificacō monete
omūis. **S**ecus si non est falsi
ficata moneta. s̄ i vno grosso
pl' de argento a casu q̄ i alio
q̄ ⁊ min' de cupro. **V**icesimo
primo peccāt s̄m plures q̄ me
liores denarios eligūt de mo
neta non pure argentea. ⁊ re
soluūt i argētū vel v̄dūt p̄ci

Capitulum Quartū

ofius ⁊ leuiores eque care v̄
dūt. p̄t: qz tūc monetam red
dūt min' acceptā: ⁊ tales faci
unt interdū librā denarioz ita
leuem sicut p̄ciores monete
quod tñ oīno illicitū ē. ergo
nocent cōitati. eadem racōne i
terdū. sicut isti de quibz p̄uer.
xi. d. **Q**ui frumenta abscondit
maledicetur in popul. **C**er
cūdo principalit videntū ē de
palliatīs furtis ⁊ rapinis de q̄
bus ē p̄ma regula **M**agistri
Math. li. de otactibz. **Q**uicū
qz exhibz se. qualē scit se nō es
se. cui p̄t hoc principaliter qz
creditur eē talis qualē se exhibet:
datur mutuatur v̄ditur
vel fit aliquid boni qd nō da
retur aut fierz si sciretur nō eē
talis. illud ip̄ iniuste p̄cipit ⁊
ad restitucōez tenet nisi sibi
aliūde op̄etat de iure vel ip̄ p
babiliter ignorz. qz hac racō
ne sibi datur vel fiat. **D**atēt ista
quia si nō datur alias de **J**u
re: non datur sibi voluntarie.
p̄mo inuolūtarie qz ex ignorā
tia cui⁹ ip̄e est cā p suam falsā
exhibicōez ⁊ simulacōne: sc̄q
tur qz ip̄e fraudulēter recipiat.
Si iuxta hāc regulā discute
rēt se hoines: o q̄ multi inueni
rēt se iniustissimos occupato
res. q̄ de diuicijs suis glorian
tur ⁊ asp̄nātur ceteros ut ma
los: **P**rimo enī p̄ncipes. q̄ hnt

Secundū**Preceptū**

defendere terriā ⁊ s̄bditos. eisq̄
 p̄uidere de iustitia ad q̄ ōtribu
 cōe s̄bditorū quasi p̄ cō con
 ducti sūt. de q̄nto defensionem
 debitā ⁊ iustitiā negligūt de t̄n
 to contribucōnem iniuste reci
 piūt. **S**ecūdo idem iudiciū est
 de h̄is qui se clericos verbo di
 cunt vel habitu vel officō exte
 riori ōndūt. ⁊ nō sunt tales q̄
 les racōe clericatus esse deberēt
Ex quo enim ille quē ep̄us nō
 acceptauit ⁊ ordinauit in cleri
 cum iniuste recipit beneficia ec
 clesiastica. ⁊ fructus eorū. **Q**uo
 modo ille corā deo iuste recipi
 et. quē deus nunq̄ in clericum
 acceptauit. **Q**uomō aut̄ est cre
 dibile q̄ deus illū vnq̄ in cleri
 cum acceptauit. qui nunq̄ ut
 clericus viuere vel ut talis deo
 seruire p̄posuit. **S**i si aliq̄d de
 h̄is que ad clericū p̄tinent as
 sumpsit aut facit. hoc p̄ncipali
 ter ideo facit ut p̄ hoc faciliter
 redditus ⁊ pecunias possit ob
 tinē ⁊ p̄ illas seculares h̄re ho
 nores. conuiuia. luxurias. ⁊ va
 nitates seculi exercere. **E**t si ali
 quādo bonū p̄positū habet ⁊ p̄
 tunc iure p̄cipit: nonne etiam
 tunc quando mutat p̄positū
 ⁊ opere ōtrarium implet iter
 percipiendi ius perdidit. **T**er
 cō similiter est iudicandū de re
 ligiosis habitu. ⁊ irreligiose
 viuētib⁹. **Q**uis enim credit

Capitulū**Quartum**

puto aut̄ q̄ nec ip̄met credere
 possunt h̄ies ideo eis bona da
 re. construere monasteria. elēo
 finas ⁊ oblaōes porrigere ut
 inde ⁊ de talib⁹ ōtra deū ⁊ regu
 lam uiuant. **C**ū ergo ip̄i solū
 sub pretextu huiusmodi ⁊ co
 loze petāt ⁊ recipiant. ⁊ hoc in
 tuitu eis detur: ut vic⁹ s̄m sta
 tum assumptū deo seruiant ⁊
 uiuant. **I**p̄i non habēt ius oū
 tendi data in aliud: maxie. cōn
 rium: q̄ ad id ad q̄ data sunt
 ⁊ ip̄i receperunt. q̄ cito ergo
 quispiā religiosorū sciēt cōn
 ea facit. q̄ ad statū religiosum
 de necitate salutis p̄tinent iniu
 ste p̄cipit ⁊ abutitur oib⁹ mō
 steio donatis. etiā pane vel ha
 bitacōe nisi mut⁹ intēcōez ⁊ w
 lit eis vti sic d⁹ ad restitucōez
 tētur. **Q**uō ōformit p̄t dici
 q̄ q̄ sciēt cōnātur ut res q̄cū
 qz walis melior appareat. q̄ ē
 bō quā emptor p̄pter hoc emit
 p̄ncipalit̄ q̄ talē credebat eā ef
 se q̄lis apparebat omuni iudi
 cō tātum tenentur restituē q̄n
 tū recipiūt vlt̄r w̄z eius valo
 rē. **E**t si reddatur eis res eorū i
 tegra: totum p̄tium reddere te
 nebūtur. qz non fiebat emp̄cō
 nisi p̄ tali re qualis s̄m iudici
 um omune apparebat. **S**imili
 ter sentiendū ē de h̄is q̄ rē bonā
 eē wnalē ōndūt ut ymū clay
 ⁊ lapis i vitro ⁊ p̄gea turbidā

Septimū Preceptū

vel alias malū v̄ asis v̄mū infū
dūt h̄c de p̄fato mat̄ho. Quī
to f̄mp̄oicta iuste agūt mer
catores vel alij q̄ accomodāt
pecūnias ab alijs. 7 ut decipi
ant: v̄stes 7 appat̄y h̄nt pre
ciosos ut eis credatur. cum t̄n
pbabilir solvere debita nō in
tedūt vel nequeāt. **S**ecūda
regula eiusdē. quicūq̄ indebi
te est alicui h̄i causa timoris.
v̄recūdie. tristitie. vel alteri
passiōis sibi oīno inuolūtāie
cui⁹ quidē passiōis occasio
ne ille homo mouetur ad dan
dū mutuād vel aliqd̄ v̄tile sibi
faciendū h̄c ipse iniuste reci
pit de tāto de quāto illa dacio
ex illa inuolūtaria passiōe p̄
cedit. Et ad restitu cōem tene
tur. nisi forte sic p̄actū ē illud
sibi ex aliquo iure debeat. vel
nisi bona fide pbabiliter igno
ret an inuolūtariae sibi detur s̄
pbabile habeat p̄supcōe; de
voluntario. **I**lld̄ p̄t; q̄ q̄n̄ iste
non h̄t us 7 scit illū dare non
volūtariae. 7 v̄ltra h̄c est inde
bite causa illi⁹ daciōis. quō po
test sibi res iuste v̄ire dico au
tem cui⁹ est indebite causa. q̄
si das paup̄ib⁹ elemosinā ex
timore mortis. aut dānacōis:
ip̄i non iniuste recipiūt q̄ nō
fūt causa illi⁹ timois. p̄mo ad
huc si quis est cā illi⁹ timoris
s̄ non indebite. ut si necesse es

Capitulū Quartum

set nauta; facere foramē in na
tū. p̄pter qd̄ opt̄; eici vel alijs
bare merces. **S**i aut̄ non est
necesse. s̄ facer; h̄c q̄ spar; se
obtetur merces eictas. ipse
ceteris pibus non solū merces
eictas. 7 demum inuentas in
iuste recipet s̄ etia; teneretur
refūdere. dato q̄ eas nunq̄ in
ueniret. **E**x p̄missis possunt
multa elici. **P**rimo q̄ potentes
7 d̄m̄ q̄n̄ p̄tūt sibi aliqd̄ dai
vel mutuari a subditis quod
pre timore indignacōis nega
re non audēt. de tāto iniuste
recipiūt: de quāto ex inuolun
taio timore donatur. **S**ecūdo
si quis p̄tit vel mēdicat p̄ tam
honorabile p̄sonā cui quis p̄
v̄recūdia tam puā rem nega
re 7 vultum ei⁹ non audēt cō
fūdere. **T**ercō debitorēs q̄ mi
nātur credito rib⁹; n̄ ps debiti
remittatur eis se totū velle ne
gare coram iudice. nulli talū
sunt absoluti a debito qd̄ occa
sione illi⁹ timoris dimittitur.
Quarto h̄i qui molestauerūt
homines 7 minātur amplius
inimicari eis si non recordaue
rit cū eis p̄ v̄to ip̄oz: non de
bēt credere se v̄re 7 euāgelice
recōciliatos etiā si offensi ex il
lo timore se iniurias dimittere
7 v̄rbo testetur 7 scripto. **Q**uī
to mimi 7 ioculatores qui nō
vocati v̄mūt ad h̄ies sed eis

Septimum **Preceptum**

penitus inuitis a dolentibus. et illi
per uerecundiam vel timorem oblocu-
tionis eorum a humane confusionis sus-
tinet eos a aliquo ioculacione
eorum non sunt secum in conscientia
de eo quod eis datur de quanto ex il-
lis motibus datur quorum ipsi
sunt causa indebita. **Sed** hec omnia
sunt intelligenda nisi ipsis aliis
iure competat. aut probabiliter ap-
pareat quod uoluntarie datur. **Et** si
cui additum est de tanto: de quan-
to: et quod sequuntur cetum. quod aliqui
homines dant non solum ex aliqua ta-
lium passionum inuoluntariarum: sed
etiam ex affectu hominum bene uolentium con-
placencia honorem solacium a lau-
dem. **Et** certe de tanto illi non inui-
ste recipiunt: et aliqui tolliter mu-
tatur affectus. **Quoniam** autem hoc habe-
ret: potest contingere quod qui prius
in iuste recepit: iuste pro ea reti-
neret: quod quod prius erat in uolun-
tarium: postea fit aliquando non
solum uoluntarium: sed et delectabile si-
cut comiter in hiis contingit ad quod mo-
uet. uel in quibus surgit concupiscentia.
illa ei non facit inuoluntarium. et
ideo quod ex illa datur. iudicantur
licite posse retinere. non obstante
quod dans peccet in sic dando. et
recipiens mereatur cum peccato su-
perbie. auaricie. uel luxurie. **Hec**
magis. **math.** **Quantum** ad. **iii.**
principale de rebus inuentis est
specialiter notandum secundum factum
tho. 2. 2. q. 1. xi. vi. **Et** secundum alex. i

Capitulum **Quartum**

suo. **iii. dis. xxiii.** quod quedam sunt
res que nunquam fuerunt in alicuius bo-
nis. ut gemme et lapilli qui inue-
niuntur in litore maris. et ille res
statim sunt inuentoris. dicit ei
de illis lex in libro institutionum
de rebus inuentione. gemme et la-
pilli et similia que in litore ma-
ris inueniuntur iure naturali sta-
tim inuentorum sunt et sunt. **Alie**
sunt res que aliqui possesse fue-
runt. sed modo derelicte sunt. ut
thesauri antiquo tempore sub ter-
ra occultati. quorum nunc non est
possessor. **Et** de istis dicens est
sicut de supradictis. scilicet quod sunt in
ueteris. nisi quod secundum leges ciuiles
tenet inuentor dare medietatem
domino agri. si in alieno agro inue-
nit. non data ad hoc opera. pro-
pter quod in parabola euangelij
math. xiii. dicit de inuentione the-
sauri absconditi in agro. quod emit
agrum illum. ut scilicet haberet ius possi-
dedi thesauri. **Si** uero inuenit
thesaurum data opera: nihil te-
netur domino agri. **Vnde** de illo
dicit lex li. **insti.** de rebus dimissio-
ne. **Quisquis** thesauros in loco
suo inuenit. adrianus naturaliter
equitatem secutus ei concessit quod
inuenit. **Ac** si quis in alieno lo-
co. non data ad hoc opera. sed
fortuito inuenit. dimidium in-
uentori. et dimidium domino soli
concessit. **Alie** sunt res que
de apiquo in alicuius fuerant bonis

Septimum Preceptum

et sunt ab eo derelictae. et istas si quis inuenit et eas accipit. non auidetur retinendi sed eas restituendi domino earum qui eas non habet per derelictas: ille non committit furtum nec in re cum sint derelictae nec voluntate. cum eas derelictas sciat aut credat. Si autem in uitate non sunt derelictae. Ipse tamen inuenitor bona fide hoc credit. et accipit etiam animo retinendi tunc ignorantia facti eum excusat ut dicit alex. Si autem non credat eas derelictas et accipit eas animo retinendi: tunc furtum committit. quia contrectat rem alienam. et de hoc intelligitur illud **Aug.** in quadam omelia sic dicitur. Si quid inuenisti et non reddidisti: rapuisti dicit tamen per. pa. in. iij. de consuetudine thesauri ubi cuius inuenitur sit: est principis. et sic ille solus potest facere elemosinam. Est enim thesaurus uetus de possessio pecunie cuius memoria non extat. Sed quomodo restituatur inuenta quoniam nescitur cui. **fm Ray.** Faciat inuenitor publice dici per presones uel per clericos ubi rem inuenit. Et **fm hostien.** Antequam domino restituatur si dubium est cui sit certificari debet inuenitor per circumstantias rei. alia forte multi non domini eam peterent

Capitulum quintum.
De emptione et de uenditione. circa quod sex plura

Capitulum

Quintum

valde illicite acquiruntur. tria nunc sunt uidentia. Primo quod requiratur ad talia. Secundo quod periculosum est habere officium mercatorum. Tercio qualiter se debeant habere bene ut saluentur mercatores. **Quintum** ad primum non b dum quod **fm vincetium** in speculo **hysto. li. ij.** mercatorum proprietates **cham pm?** habuisse uidentur. qui simplicitate uite hominum ad inuentionem mensurarum et ponderum permutauit. atque ad calliditatem et corruptionem perduxit et minus tunc primus posuit. rapinis et uolentia opes congregatas suos ad latrocinia inuitauit. Quamuis igitur negociatio ut hodie res se habet. de se non sit illicita. quia ipsa mediante bona terrarum quondam aliis terris talium carentia habentibus aduehunt et conuerso: tamen ibi magne fraudes sunt. **Unde** secundo non c dum quod **fm. th. 2. 2. q. lxxvij.** Et **sec. m. iij. di. xv.** Duplex est commutatio. Una per conomicam quam commutatio intendit recipere rem non ut mercetur in ea. sed ut ipsa utatur. Alia est commutatio negotiatio ubi commutatio intendit lucrari de re quam acquirat. emit enim rem non ut utatur ea. sed ut uendat eam. Ad primam commutationem ut sit iusta quinque requiruntur. et ad secundam ut sit iusta eadem. et adhuc duo alia